

## KRÖNIKA

## Glöm inte att högern dissade demokratin



**REDAKTÖR**  
Ulf Lundén  
kultur@daldadem.se  
Tel 023-475 76

## De döda talar på begravningsplats i Solna

## KULTUR

Arkeologen Daniel Leviathan tilldelas årets Bindefeldstipendium om 500 000 kronor för sitt arbete med en digital minnesplats. Genom QR-koder på gravstenar kommer besökare där att få lära känna några av de förintelseöverlevare som kom till Sverige.

Minnesplatsen "Förlorade röster – spåren efter 1945 års räddade" låter besökaren stifta bekantskap med 66 olika förintelseöverlevare, skriver Micael Bindefelds stiftelse i ett pressmeddelande.

Gemensamt är att de alla anlände till Sverige med de så kallade Vita båtarna och att de efter endast en kort tid dukade under till följd av undernäring och sjukdomar. De ligger i dag begravda på Norra judiska begravningsplatsen i Solna.

Deras gravstenar kommer som en del av projektet att förses med en QR-kod kopplad till en webbplats med ingående information om respektive person.

Daniel Leviathan, som i vanliga fall arbetar som forskare och doktorand vid Lunds universitet, berättade i samband med att stipendiet tillkännagavs om tanken bakom minnesplatsen: "Det är genom att berättas om dem, vars människovärde, liv och röster nazisterna stal, som vi kan öka kännedomen om Förintelsen."

Bindefeldstipendiet kommer att delas ut på den internationella minnesdagen för Förintelsens offer den 27 januari. (TT)



Daniel Leviathan. FOTO: TT



**D**et är exakt 100 år sedan demokratin segrade i Sverige. 1921 fick nämligen kvinnorna rösträtt. Socialdemokraterna och liberalerna hade länge slagits för demokratin införande i Sverige. Här kan vi snacka om reform, det vill säga förbättring, i ordets rätta bemärkelse. "Från mörkret stiga vi mot ljuset" som textraderna lyder ur Internationalen.

Kampen för bröd och potatis förenades med krav på rösträtt och medborgerliga rättigheter för både män och kvinnor. Sverige var sent ute med demokratiska val jämfört med andra länder i Europa. Den svenska överklassen hade länge stretat emot, framför allt företrädd av dåtidens högerparti men även av Bondeförbundet som av principskäl var emot kvinnlig rösträtt.

Det var förstas en mycket stor historisk seger för den unga socialdemokratiska arbetarrörelsen och liberalerna. Väljarkåren mer än fördubblades med 1921 års rösträttsreform, tack vare att kvinnor fick rösträtt. Med ens fick cirka åtta av tio rätt att rösta av de i Sverige boende som fyllt 18 år. Det var bara drygt två procent av de som uppnått rösträttsåldern som var utslutna.

**Hur slutade då** det första demokratiska valet 1921? Socialdemokraterna blev det största partiet med över 36 procent av väljarnas röster. Klasskamp och socialism var det återkommande budskapet i många valtal men även ordet "hem" dök upp.

Det var Per Albin Hansson som använde ordet som en tydlig markör både mot kommunisterna och högerens nationalistiska propaganda. Han skulle så småningom utveckla hem till det klassiska begreppet folkhem.

Socialdemokraterna lockade i valet med änke- och barnpensionsreformer, skolreform och kamp mot militarism, arbetslöshet och för alkoholförbud. Högerpartiet minskade till knappt 26 procent. Liberalerna minskade också. Bondeförbundet tog elva procent och Sveriges kommunistiska parti fick 4,6 procent av rösterna.

Valdeltagandet var lågt, knappt 55 procent av alla gick till valurnorna. Bland kvinnorna var det ännu lägre, 47 procent. Fem kvinnor valdes in i riksdagen. Kerstin Hesselgren hamnade i första kammaren. Under hela mellankrigstiden var representationen av kvinnor väldigt låg, mellan 1,3 och 1,6 procent.

På kommunalpolitisk nivå ledde det rent av till en försämring, från 3,5 procent 1919 till en ynka procent 1930, trots att det stod inskrivet att en av ledamöterna i fattigvårdsstyrelser och barnavårdsnämnder skulle vara kvinna. På 1930-talet ansågs det ännu vara ett skämt att utse en kvinna i någon av de tekniska kommunala nämnderna.

Det kan jämföras med dagens situation. Efter 2018 års val består riksdagens ledamöter av knappt 54 procent män och 46 procent kvinnor.

Nå, med demokratin som nytt grundfundament började nya generationer att mödosamt bygga upp ett mer modernt och jämlikt samhälle. Åtta timmars arbetsdag hade redan införts. Ett första steg hade också tagits för att göra om legostadgan, det vill säga förhållandet mellan husbonde och tjänstehjon.

Det var inte längre straffbart att lämna sin tjänst. Godsherrarna fick inte heller längre aga tjänstefolk och barn. Legostadgan försvann helt 1926. Barn- och ungdomsarbetet försvann

nästan helt i slutet av 1920-talet. Det hade varit som störst i slutet av 1800-talet.

Knappt 20 år senare (1945) avskaffades statarsystemet. Det var det totala genombrottet för lönearbetet inom jordbruket och det innebar ett definitivt upprättande av statarnas människovärde. Äntligen försvann kopplingen mellan arbete och bostad, en form av livegenskap.

Kvinnokampen tog sig också olika uttryck men så gott som samtliga politiska partier bildade egna kvinnoförbund. Det blev en sorts seger. Under 1950-60-talet kom kvinnorna ut på arbetsmarknaden.

**Där och då uppstår** vad som än i dag klassas som kvinnofrågor i politiken och samhället med lägre status. Pandemins härjningar har på nytt avslöjat vad vi minst prioriterar i dagens samhälle. Det är omsorgsarbetet som utförs av en stor majoritet kvinnor inom äldreomsorgen.

Den långa kampen för kvinnors rättigheter och demokrati är långt ifrån över. Den måste vi vinna gång på gång. Det visar inte minst Donald Trumpismen i USA men även det pågående reaktionära hedersvåldet mot kvinnor och barn som sker många gånger under en genererande offentlig tystnad.

Regeringen och Sveriges Kommuner och Regioner inledde i går en nationell satsning i demokratiåtgärder. Det sker i form av en digital konferenstenurne. Leksands kommun stod som värd för den första konferensen som riktade sig till länets alla kommunledningar. Kultur- och demokratiministern Amanda Lind deltog.

Jag tror knappast att man pratade i termer om den mångåriga marknadsliberalismens tyranni och på vilket sätt den utmanat demokratin genom en 30 år lång nedrustning av välfärden.

